

Ο ησυχαστικός εγκεντρισμός στη θεία πληρότητα

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Καταφεύγω, όμως, εδώ στο πασίγνωστο έργο του Χ.Γιανναρά «Πρόσωπο και Έρως», το οποίο εξιχνιάζει εμμέσως, πλην σαφώς, το κοσμικό, αλλά και το προσωπικό-οντολογικό κάλλος. Αναφορικά με το πρώτο, το *κοσμικό*, ο συγγραφέας επισημαίνει ότι ο ρεαλισμός της γνώσης του Θεού από τον άνθρωπο γίνεται μέσω του κάλλους και της σοφίας του κόσμου(Γιανναράς 2011,218). Αντιγράφουμε εδώ ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα από το υπόψη πόνημα του Χ.Γιανναρά.

«Η σύνολη κοσμική πραγματικότητα, η αναρίθμητη ποικιλία των ειδών-ουσιών, δεν είναι το τι της αντικειμενικής παρατήρησης και της νοητικής σύλληψης, αλλά το πώς της προσωπικής αρμονίας λογικών ποιοτήτων, μουσική τις αρμονία σύγκρατον και θεσπέσιαν της το παν διακρατούσης δυνάμεως υμνωδίαν αποτελούσα. Αυτή η αδιάκοπα ενεργούμενη «προσωπική» αρμονία του κόσμου αποτελεί την ιδρυτική δυνατότητα της προσωπικής σχέσης του ανθρώπου με τον κόσμο, τη δυνατότητα της προσωπικής σχέσης με τον Δημιουργό μέσω του λόγου των δημιουργημάτων.

Με άλλα λόγια, η σύνδεση του κόσμου με τον Θεό δεν είναι για τον άνθρωπο μόνο μια δυνατότητα διανοητικής αναγωγής του αποτελέσματος στην αιτία του, δεν συμπεραίνεται αυτή η σύνδεση με το νοητό άλμα αναγωγής των «ιδεών», ή «ειδών» και «μορφών» της ύλης στα αρχέτυπα που προαιωνίως συνέλαβε η Θεία Σοφία, στις αιώνιες αιτίες των κτισμάτων που περιλαμβάνοντας την ουσία του Θεού(όπως ήθελε ο Αυγουστίνος).Αλλά σημαίνει πως η παρουσία του Θεού, ως προσωπική θέληση και ενέργεια (και όχι ως Ουσία) είναι άμεση και ενεργητική κλήση σε προσωπική σχέση, μέσω του λόγου των πραγμάτων(πεπραγμένων της Θείας Ενέργειας) με τον προσωπικό Θεό -Λόγο.

»Αυτή η ενεργούμενη κλήση δεν ταυτίζεται κατά την ουσία με τον καλούντα ούτε και με την ενέργεια του καλούντος' ο λόγος και η θέληση του Θεού δεν

ταυτίζονται με τα ίδια τα κτίσματα, όπως δεν ταυτίζεται η θέληση του καλλιτέχνη με το ίδιο το καλλιτέχνημα, με το αποτέλεσμα της προσωπικής δημιουργίας. Αλλά το καλλιτέχνημα είναι η ουσίωση της ενσάρκωσης του προσωπικού λόγου και της θέλησης του καλλιτέχνη, η ενεργούμενη κλήση και δυνατότητα προσωπικής σχέσης με το δημιουργό μέσω του λόγου των δημιουργημάτων του. Το καλλιτέχνημα είναι και κατά την ουσία και κατά την ενέργεια διάφορο του καλλιτέχνη(άλλη «η τέχνη εν τω τεχνητώ» και άλλη « η τέχνη εν τω αναλαβόντι αυτήν»,κατά την έκφρασιν του Μεγάλου Βασιλείου), ωστόσο, αυτό που είναι το καλλιτέχνημα φανερώνει και αποκαλύπτει τον μοναδικό, ανόμοιο και ανεπανάληπτο προσωπικό λόγο του καλλιτέχνη»(ό.π.α., 218 κ.εξ.).

Αυτή η θεμελιώδης για τον ρεαλισμό προσωποκεντρικής οντολογίας ερμηνεία «ενηχείται» στην αλήθεια του ακτίστου κάλλους της κτίσης: είναι άκτιστο, αφού το εγκατέσπειρε στην κτίση ο ίδιος ο Θεός, δεν οράται, όπως αυτό της τέχνης ή της νατουραλιστικής διάθεσης με βάση την αισθητηριακή ικανότητά μας. Εμφωλεύει στην κτίση και στον άνθρωπο, ανθ-ίσταται και συνάμα φανερώνει το Θεό και γνωρίζεται εμπειρικά από χαριτωμένους ανθρώπους(σγκρ.ό.π.α.,183), δεν μπορεί καθένας να το αντιληφθεί(«ως ουδ' εν ημέρα τα αστρώα φώτα», αγ.Μάξιμος,ό.π.α.,154) . Όμως καθένας είναι ευ-φορός του, επειδή είναι «μοίρα» Θεού. «Μοίρα και λέγεται και εστί» και «αναμφηρίστως Θεού μετέχει» κατά την πάγια έξι της αρετής(ό.π.α.,175 και 179). Στο κάλλος της κτίσης θα αναφερθούμε και πάλι στο αμέσως επόμενο κεφάλαιο, για να δείξουμε και μια άλλη διάστασή του.

Ιδιαιτέρως ο ησυχαστής, στο βαθμό που κατορθώνει, εφόσον ακολουθεί το παράδειγμα της Τριαδικότητας, να υπερβεί αγαπώντας τον τρόπο της κτιστότητας και της φυσικής αναγκαιότητας, ώστε να υπάρχει πέραν κάθε οριστικού δεδομένου και περιορισμού της κτιστής φύσης (ίσταται έξω) (ό.π.α.216 κ.εξ.), εγ-κεντρίζεται στον τρόπο της θείας πληρότητας (ό.π.α.,158). Αξιοσημείωτη είναι η απόλυτη ελευθερία του από χωροχρόνο και η κατάργηση του μεσότοιχου που μας στήνει η φυσική πραγματικότητα ανάμεσα στον εαυτό μας και στα πράγματα. Λέγει ο π.Ιωσήφ ο Ησυχαστής: «.....ο νους μου άρχισε να πλατύνεται και να περισσεύη τόσο, που όλα έγιναν φωτεινά πλέον και έβλεπα όλη την πλευρά του τόπου μας. Από τα κατουνάκια ως τα μοναστήρια κάτω....μέχρι τη Δάφνη! Καθώς και πίσω μου και τίποτα δεν μου ήταν αφανές ή άγνωστο»(π.Εφραίμ 2008,248).

Ο εγκεντρισμός στην θεία πληρότητα είναι μια έμπρακτη επιβεβαίωση της εξω-κεντρικής, της μη αδρανούς ζωής του ησυχαστή. Ονομάζουμε αυτόν τον εκ-κεντρικό τρόπο ύπαρξης *δεύτερη εξωκεντρικότητα*, σε αντιδιαστολή προς την

πρώτη, εκείνη δηλαδή της φιλοσοφικής ανθρωπολογίας του H.Plessner, η οποία αποδίδει την ειδοποιό διαφορά του ανθρώπου(της σωματικότητάς του) από τα δύο άλλα έμβια όντα.

Ας δούμε κάπως διεξοδικότερα και τις δύο. Στο πνεύμα της ορθόδοξης χριστιανικής παράδοσης η εξωκεντρικότητα του ησυχαστή είναι «εικόνα» της εκστατικότητας του Θεού (Γιανναράς 2011,216 κ.εξ.). Ο ησυχαστής ζει *προς το Θεό με την άσκηση και την προσευχή* και από τον Θεό με την Χάρη, δεν ζει ομφαλοσκοπώντας, αυτιστικά, όπως ορισμένοι ανίδεοι διατείνονται, έχει Κέντρο του το Θεό. Βρίσκεται εξ αυτού του λόγου στον αντίποδα της υπαρξιακής εκδοχής, την οποία εκπροσωπεί ο M.Heidegger και συνοψίζεται στη φράση «*Ο θεός είναι, δεν υπάρχει*»(ό.π.α.). Σύμφωνα με την άποψη αυτή η ανθρώπινη ύπαρξη *εξ-ίσταται* και βρίσκεται στο ενθάδε, *είναι ενθάδε (Da-sein)*,ως χρονικότητα και Faktizität.

Ωστόσο, στην ορθόδοξη παράδοση ο Θεός υπάρχει ως *έκ-σταση*, η *ύπαρξη* του Θεού *εξ-ίσταται*, πολύ πριν εκείνης του ανθρώπου *εν αγάπη*, ως Τριαδικότητα, ως σχέση αγαπητική της Ομουσιότητας, πέραν κάθε χρονικότητας και κάθε οντικής συνθήκης. Δεν είναι ένα γίνεσθαι, δεν είναι Faktizität, αλλά είναι αγάπη , που «*πρακτικεύεται*» ως έρωσ του παντός(ό.π.α.,217). Όλου του κόσμου, ο οποίος δεν είναι αντι-κειμενική πραγματικότητα, αλλά «*μουσική τις αρμονία*», «*σύγκρατος*», «*θεσπέσια υμνωδία*», δύναμη που συνέχει το παν(ό.π.α.,219). Η ύπαρξη του ησυχαστή ζει και υπάρχει εκ-στατικά ανταποκρινόμενη στην εκστατικότητα του Θεού και είναι, υπ' αυτή την έννοια, εξόχως εξω-κεντρική.

Με ανθρωπολογικούς, τώρα, όρους εξωκεντρική Τοποθετικότητα (Exzentrische Positionalität) είναι η αποκλειστική δυνατότητα του ανθρώπου να ζει *προς και από το κέντρο του*, η οποία τον διαφοροποιεί από το ζώο που ζει κεντρικά, ταυτισμένο με το κέντρο του. Αυτό είναι το κορυφαίο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης σωματικότητας. Χάρη σε αυτή την ειδική «κατασκευή» της σωματικότητάς του ο άνθρωπος είναι σε θέση να «*ποιεί*» τα πάντα, θρησκεία, πολιτισμό, τέχνη, δίκαιο, επιστήμη, γλώσσα, χειρωνακία, μορφασμό, γέλιο, κλάμα, χαμόγελο κ.α.. Οπότε, ο άνθρωπος «*γίνεται*» ένα βιολογικό ον, το οποίο, όμως, υπερβαίνει την βιολογική του κατασκευή και ζει στη υπερ-βιολογική σωματο-πνευματική υπόστασή του, γεγονός που αποτελεί προανάκρουσμα της εξωκεντρικότητας του ησυχαστή.